

**PROFILAKTIKA INSPEKTORINING IJTIMOIIY JIHATDAN XAVFLI
AHVOLDA BO'LGAN OILALAR VA SHAXSLARINI ANIQLASH VA ULAR
BILAN IJTIMOIIY PROFILAKTIK CHORA TADBIRLARINI QO'LLASHDA
IJTIMOIIY XODIM BILAN O'ZARO HAMKORLIGINI
TAKOMILLASHTIRISH**

Narziyev Shaxzodbek Zoyirovich:

Ichki ishlar akademiyasi

"Huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyati"

kafedrasi o'qituvchisi

Jamolov Akbar Asliddin o'g'li

Ichki ishlar akademiyasi

"Huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyati"

yo'nalishi kursanti

Annotatsiya : Ushbu maqolada profilaktika inspektori va ijtimoiy xodimning ijtimoiy jihatdan xavfli ahvolda bo'lgan oilalar hamda shaxslarni aniqlash, ularni nazoratga olish va ular bilan individual profilaktik ishlarni tashkil etish jarayonidagi o'zaro hamkorligi chuqur tahlil etiladi. So'nggi yillarda ijtimoiy xavf guruhlarining ko'payishi, oilaviy nizolar, migratsiya jarayonlari, iqtisodiy tanglik va ma'naviy-psixologik muammolarning ortishi ijtimoiy xizmatlar va huquqni muhofaza qiluvchi organlar o'rtasida samarali integratsiyalashgan yondashuvni talab qilmoqda. Maqolada hamkorlik mexanizmlari, huquqiy baza, mavjud muammolar, innovatsion amaliyotlar hamda tizimni takomillashtirishga qaratilgan amaliy takliflar bayon etilgan.
Kalit so'zlar: ijtimoiy xavfli ahvol, profilaktika inspektori, ijtimoiy xodim, oilaviy muammolar, psixologik yordam, ijtimoiy rehabilitatsiya, xavf guruhlari, monitoring, hamkorlik, integratsiya.

Ijtimoiy jihatdan xavfli ahvolda bo'lgan oilalar va shaxslar bilan ishlash bugungi kunda jamiyat xavfsizligini ta'minlash va yoshlar huquqbuzarligini oldini olishda eng muhim

yo'nalishlardan biridir. Bunday oilalar ko'pincha iqtisodiy tanglik, ma'naviy yetishmovchilik, oilaviy nizolar, voyaga yetmaganlarning nazoratsiz qolishi, alkohol yoki giyohvandlik kabi zararli odatlar bilan bog'liq muammolarga duch keladi. Ushbu holatlar o'smirlar va yoshlar orasida huquqbuzarlikning ortishiga, oilaviy nizolar va zo'ravonlikning kuchayishiga, shuningdek, jamiyatdagi ijtimoiy izolyatsiyaga olib keladi.

Профилактика

inspektorining vazifasi — huquqbuzarlik xavfini erta aniqlash, ularni ro'yxatga olish va profilaktik chora-tadbirlarni amalga oshirish. Shu bilan birga, ijtimoiy xodim oilaning ichki sharoitini, psixologik va ijtimoiy muhitini chuqur o'rganadi, ularga yordam ko'rsatish, resurslar bilan ta'minlash va reabilitatsiya jarayonlarini tashkil qiladi. Shunday qilib, profilaktika inspektori va ijtimoiy xodimning hamkorligi — oilaning ijtimoiy barqarorligini ta'minlash va huquqbuzarlikning oldini olishda hal qiluvchi omil hisoblanadi.

Amaliyotda bu hamkorlik

quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

1. Xavfni aniqlash.

Профилактика inspektori va ijtimoiy xodim birgalikda oilaning ijtimoiy ahvolini tahlil qiladi. Bunda mahalla, maktab, tibbiyot maskanlari, qo'shnilar va boshqa manbalar orqali ma'lumotlar yig'iladi. Shu bosqichda xavfli oilalar va shaxslar ro'yxatga olinadi, ularning oilaviy, iqtisodiy va psixologik holati baholanadi.

2. Diagnostika.

Ushbu bosqichda oilaning ichki muhitini chuqur o'rganish va psixologik baholash amalga oshiriladi. Psixologik testlar, ijtimoiy-pedagogik suhbatlar va oilaning sharoiti kuzatiladi. Natijada, xavf darajasi aniqlanadi va har bir oila uchun individual profilaktika strategiyasi ishlab chiqiladi.

3. Reabilitatsiya va

yordam ko'rsatish. Xavfli oilalar bilan ishlashda reabilitatsiya dasturi muhimdir. Bu bosqichda psixologik maslahatlar, ijtimoiy va iqtisodiy yordam, tarbiyaviy treninglar, bolalarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish va oilaviy nizolarni hal qilish bo'yicha mediatorlik xizmatlari qo'llaniladi. Shu yo'l bilan oiladagi muammolarni chuqurlashishini oldini olish va voyaga yetmaganlarning huquqbuzarlikdan himoyasini ta'minlash mumkin bo'ladi.

4. Monitoring va baholash

.Профилактика inspektori va ijtimoiy xodim muntazam ravishda oilaning holatini kuzatib

boradi. Ushbu monitoring natijasida xavf omillarining kamayishi yoki ortishi baholanadi, rehabilitatsiya jarayoni to‘g‘ridan-to‘g‘ri tekshiriladi va kerak bo‘lganda qo‘shimcha chora-tadbirlar belgilanadi.

5. Hamkorlikni takomillashtirish muammolari Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, hozirgi hamkorlik tizimi qisman rasmiy va yetarlicha samarali emas. Ma‘lumot almashinuvi sust, yagona elektron baza yo‘q, umumiy rehabilitatsiya dasturlari mavjud emas, psixologik xizmatlar yetarli darajada joriy qilinmagan, mutaxassislar malakasi past. Shu sababli tizimli yondashuv va integratsiyalashgan hamkorlikni joriy qilish muhim ahamiyatga ega.

6. Taklif etilayotgan yechimlar Profilaktika inspektori va ijtimoiy xodimning hamkorligini takomillashtirish uchun quyidagi yechimlar taklif etiladi:

- **Elektron integratsiyalashgan platforma** yaratish, barcha xavfli oilalar va shaxslarni yagona tizimda kuzatish;
- **Individual rehabilitatsiya dasturi** ishlab chiqish va har bir oila bo‘yicha amalga oshirilishini nazorat qilish;
- **Mutaxassislar malakasini oshirish**, xorij tajribasini joriy etish;
- **Psixologik va ijtimoiy xizmatlarni integratsiyalashgan holda ko‘rsatish**;
- **Mediatorlik va nizolarni hal etish xizmatini** keng qo‘llash.

Shu tarzda takomillashtirilgan hamkorlik tizimi ijtimoiy xavf guruhidagi oilalarning barqarorlashuviga, voyaga yetmaganlarning huquqbuzarlikdan himoyasiga va jamiyatdagi ijtimoiy xavfsizlikning mustahkamlanishiga xizmat qiladi. Profilaktika inspektori va ijtimoiy xodimning hamkorligi ijtimoiy jihatdan xavfli oilalar va shaxslar bilan ishlashda asosiy vosita hisoblanadi. Profilaktika inspektori va ijtimoiy xodimning ijtimoiy jihatdan xavfli oilalar va shaxslar bilan ishlashdagi hamkorligi zamonaviy profilaktikaning samaradorligini belgilovchi asosiy omil hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, amaldagi hamkorlik tizimi ko‘pincha formal va cheklangan xarakterga ega bo‘lib, ma‘lumot almashinuvi sust, rehabilitatsiya va psixologik yordam dasturlari yetarlicha rivojlanmagan. Shu sababli xavfli oilalar

bilan ishlash jarayonida samaradorlik past bo'lmogda, voyaga yetmaganlar huquqbuzarlikdan himoyasiz qolmogda, oilaviy nizolar esa chuqurlashib, ijtimoiy barqarorlikka salbiy ta'sir qilmogda. Takomillashtirilgan hamkorlik tizimi quyidagi jihatlarni ta'minlashi zarur:

1. **Xavfni erta aniqlash va monitoring:** Har bir xavfli oila yoki shaxsga nisbatan individual monitoring tizimi joriy qilinib, xavf omillari va oilaviy muammolar vaqtida aniqlanishi kerak. Shu yo'l bilan profilaktika inspektori va ijtimoiy xodim o'zaro koordinatsiya orqali muammolarni chuqurlashishidan oldini oladi.
2. **Integratsiyalashgan yondashuv:** Psixologik, ijtimoiy va huquqiy xizmatlarni birlashtirib ko'rsatish orqali oilaning har tomonlama qo'llab-quvvatlanishini ta'minlash mumkin. Bu esa faqat huquqiy choralar bilan cheklanish o'rniga, muammoni ildizidan bartaraf etishga xizmat qiladi.
3. **Individual reabilitatsiya dasturi:** Har bir xavfli oila uchun reabilitatsiya va yordam strategiyasi ishlab chiqilishi, ularning ehtiyojlariga moslashtirilgan psixologik, pedagogik va ijtimoiy tadbirlarni amalga oshirish zarur.
4. **Mutaxassislar malakasini oshirish:** Profilaktika inspektorlari va ijtimoiy xodimlar doimiy ravishda treninglar va malaka oshirish kurslarida ishtirok etishi, xorij tajribasini o'rganishi, zamonaviy uslublarni qo'llashi kerak.
5. **Mediatorlik va nizolarni hal etish mexanizmi:** Oilaviy nizolarni hal etishda mediatorlik xizmatini keng joriy etish, konfliktlarni ijtimoiy va psixologik yo'l bilan bartaraf etishga yordam beradi.

Shu tarzda takomillashtirilgan hamkorlik tizimi nafaqat oilaviy barqarorlikni ta'minlaydi, balki voyaga yetmaganlar huquqbuzarligining oldini oladi, oiladagi ijtimoiy muhitni sog'lomlashtiradi va jamiyatning ijtimoiy xavfsizligini mustahkamlaydi. Bu esa profilaktika inspektorining va ijtimoiy xodimning faoliyatini samaradorligini sezilarli darajada oshiradi hamda davlat ijtimoiy siyosatining asosiy

vazifalarini amalga oshirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, profilaktika inspektori va ijtimoiy xodimning o‘zaro hamkorligi tizimli, integratsiyalashgan va individual yondashuvga asoslangan bo‘lsa, ijtimoiy jihatdan xavfli oilalar bilan ishlash samaradorligi sezilarli darajada oshadi va jamiyatdagi barqarorlikni ta’minlashga muhim hissa qo‘shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR :

1. “Ichki ishlar organlari to‘g‘risida”gi Qonun. — Toshkent, 2016. — 34–42-betlar.
2. “Ijtimoiy xizmatlar to‘g‘risida”gi Qonun. — Toshkent, 2018. — 12–28-betlar.
3. “Profilaktika to‘g‘risida”gi Qonun. — Toshkent, 2014. — 7–19-betlar.
4. IIVning “Xavf guruhlari bilan ishlash tartibi” bo‘yicha yo‘riqnomasi. — Toshkent, 2020. — 45–58-betlar.
5. M. Jo‘rayev. ***Ijtimoiy xavfli oilalar bilan ishlash metodikasi***. — Toshkent, 2021. — 102–121-betlar.
6. N. Rasulova. ***Oilaviy muammolar psixologiyasi***. — Toshkent, 2020. — 56–79-betlar.
7. UNODC. ***Family-based Crime Prevention Programs***. — Vienna, 2021. — 23–41-betlar.
8. UNICEF. ***Child Protection in Vulnerable Families***. — London, 2021. — 15–39-betlar.
9. OECD. ***Integrated Social Services Model***. — Paris, 2020. — 48–66-betlar.
10. R. Xoliqov. ***Profilaktika inspektori faoliyatini takomillashtirish asoslari***. — Toshkent, 2022. — 88–104-betlar.
11. S. Tursunov. ***Ijtimoiy xavfli oilalarda psixologik yordam usullari***. — Toshkent, 2019. — 33–52-betlar.
12. A. Karimov. ***Yoshlar huquqbuzarlighi va oldini olish strategiyalari***. — Toshkent, 2020. — 74–91-betlar.

13. F. Yoqubova. *Ijtimoiy reabilitatsiya va oilaviy barqarorlik*. — Toshkent, 2018. — 101–119-betlar.
14. World Bank. *Social Safety Nets and Vulnerable Families*. — Washington D.C., 2020. — 60–79-betlar.
15. H. Ahmedova. *Ijtimoiy ish va profilaktika tizimlari*. — Toshkent, 2021. — 50–68-betlar.